

رسالة محمد

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته اندیشه سیاسی در اسلام

موضوع:

ولایت فقیه در اندیشه سیاسی

آیت‌الله جوادی آملی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر اکبر اشرفی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عباسعلی رهبر

پژوهشگر:

سید یار علی ادیانی

سال ۱۳۹۰

تقدیم به:

عالم ربانی، علامه دهر، حکیم متأله، فیلسوف معاصر ، مفسر بزرگ قرآن کریم، مرجع عالیقدر حضرت آیت الله العظمی جوادی آملی و همچنین این اثر ناچیز تقدیم به پدر بزرگ عزیز و الامقام، عارف و فقیه نامدار، مرحوم حضرت آیت الله سید عبدالوهاب ادیانی که عمر خویش را صرف تبلیغ تعالی اسلام و کمک به محرومان نموده بود می‌گردد. انشاء الله مورد قبول واقع گردد.

تقدیر و تشکر

نوشتار حاضر گام کوچکی است در مسیر ولایت ، نگارنده سعی کرده است که ولایت فقیه را در اندیشه حضرت آیت الله جوادی آملی و در آیات و روایات تبیین کند و آن را در معرض قضاوت خردمندان گذارد امید است حق مطلب را ادا کرده باشد و با تشکر از اساتیدی که از راهنمایی‌ها و تذکرات آنان در تدوین این اثر بهره‌مند شده‌ام به ویژه استاد بزرگوار جناب آقای دکتر اکبر اشرفی و همچنین استاد محترم جناب دکتر عباسعلی رهبر که با رویی گشاده با صفا و صمیمیت زحمات این جانب را در تهیه رساله یاری رساندند، در نهایت لازم می‌دانم، از زحمات خانواده عزیزم، پدر و مادر و برادرانم خاصه همسر و فرزندانم که در طول تحصیل سختی‌های این دوران را با شکیبایی به جان خریده‌اند، قدر دانی نمایم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سید یار علی ادیانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۰۳۱۸ در رشته اندیشه سیاسی در اسلام که در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۲۲ از پایان نامه خود تحت عنوان ولایت فقیه در اندیشه آیت ا.. جوادی آملی با کسب نمره ۱۷ با درجه خوب دفاع نمودم بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نمودم، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (همسطح، پایین تر، و یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوز های مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: سید یار علی ادیانی

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۲۲ سیدیار علی ادیانی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اندیشه سیاسی در اسلام از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره به حروف هفده تمام با درجه خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات ۱

۱- طرح مسئله..... ۲

۲- اهمیت موضوع و انگیزه تحقیق..... ۵

۳- پیشینه تحقیق: ۷

۴- سوال اصلی..... ۱۴

۵- فرضیه اصلی..... ۱۵

۶- متغیرها..... ۱۵

۷- روش تحقیق: ۱۵

۸- ابزار روش جمع آوری اطلاعات:..... ۱۵

۹- تعریف اصطلاحی مفاهیم..... ۱۵

۹-۱- ولایت فقیه: ۱۵

۹-۲- ولایت مطلقه فقیه: ۱۵

۹-۳- حکومت اسلامی ۱۶

۹-۴- مقبولیت: ۱۶

۹-۵- مشروعیت: ۱۶

۹-۶- صحت: ۱۶

۱۰- محدودیتهای تحقیق: ۱۶

۸-۹- سازماندهی تحقیق ۱۷

فصل دوم: چارچوب نظری ۱۸

۱- معانی ولایت..... ۱۹

۱-۲- معنای ولایت فقیه ۱۹

۱-۳- ولایت در کتاب و سنت ۲۰

۲۱	۱-۴- ولایت در اصطلاح سیاست و اجتماع
۲۳	۱-۵- ولایت در اصطلاح فقه و حقوق
۲۳	۲- اقسام ولایت
۲۴	۳- حکومت اسلامی در عصر غیبت
۲۶	۴- جایگاه ولایت فقیه
۲۷	۵- فلسفه ولایت فقیه
۲۷	۵-۱- مشروعیت حکومت
۲۸	۵-۲- هدایت جامعه
۲۹	۵-۳- صیانت از اسلام
۲۹	۵-۴- وحدت
۲۹	۵-۵- اجرای احکام اسلام
۳۰	۵-۶- حفظ منافع کشور اسلامی
۳۰	۶- پیشینه تاریخی ولایت فقیه
۳۲	۶-۱- مرجعیت دینی
۳۳	۶-۲- رهبری و زعامت سرایی
۳۸	۷- استدلال به قرآن برای اثبات ولایت فقیه
۴۹	۸- ولایت فقیه از دیدگاه عقل
۵۲	فصل سوم: حکومت اسلامی در عصر غیبت از منظر آیت الله جوادی آملی
۵۳	۱- ساختار نظام سرایی اسلام در عصر غیبت از منظر جوادی
۵۳	۲- عناصر نظام اسلامی
۵۳	۳- رهبری نظام اسلامی در عصر غیبت
۵۵	۴- ضرورت تشکیل نظام سرایی از نظر جوادی آملی
۵۵	۴-۱- ضرورت نظم و قانون در جامعه
۵۶	۴-۲- ضرورت قانون الهی و نیاز به دین

۵۷	۴-۳- ضرورت حکومت اسلامی
۵۹	۵- فلسفه و اهداف حکومت اسلامی
۵۹	۵-۱- هدف مطلق
۵۹	۵-۲- هدف نهایی حکومت
۶۰	۶- ضرورت حکومت در عصر غیبت
۶۱	۷- ادله ولایت فقیه
۶۱	۷-۱- داللی عقلی محض بر ولایت فقیه
۶۳	۷-۲- داللی نقلی محض بر ولایت فقیه
۶۵	۷-۳- داللی تلفیقی بر ولایت فقیه
۶۶	۸- حکومت ولایت فقیه علی حکومت وکالت
۶۸	۹- ولایت فقیه و مشروعیت آن
۶۹	۱۰- ولایت فقیه، علم کلام علی علم فقه
۶۹	۱۰-۱- تعریف علم کلام
۶۹	۱۰-۲- تعریف علم فقه
۷۰	۱۰-۳- موضوع علم فقه
۷۰	۱۱- ولایت فقیه بحشی فقهی است علی کلامی
۷۲	۱۲- راههای اثبات کلامی بودن ولایت فقیه
۷۲	۱۲-۱- دلیل اول: قاعده لطف
۷۳	۱۳- اشکال به قاعده لطف
۷۵	۱۴- اشکالات در مورد کلامی بودن ولایت فقیه
۷۹	۱۵- ابعاد فقهی ولایت فقیه
۸۱	۱۶- ره آورد فقهی یا کلامی بودن ولایت فقیه
۸۲	۱۷- ولایت فقیه انشایی یا خبری
۸۴	۱۸- ولایت فقیه در قانون اساسی جمهوری اسلامی

۸۵	۱۹- ولایت فقیه در متن قانون اساسی.....
۸۶	۲۰- نظریه انتصاب.....
۹۱	۱۳- نظریه انتخاب.....
۹۳	۲۱- مقایسه نظریه انتخاب و انتصاب.....
۹۵	۲۲- مشروعیت در نظریه انتصاب.....
۹۷	۲۳- مشروعیت در نظریه انتخاب.....
۹۹	۲۴- جمع‌بندی دو نظریه انتخاب و انتصاب.....
۱۰۱	۲۵- ولایت مطلقه فقه از نظر جوادی آملی.....
۱۰۱	۲۶- تفسیر ولایت مطلقه فقه.....
۱۰۲	۲۷- ولایت مطلقه در مقابل ولایت مؤدیه.....
۱۰۴	۲۸- ولایت در اجرای احکام اسلامی و چاره‌اندیشی در مواقع تراحم.....
۱۰۵	۲۹- تصمیم‌گیری ولی فقه در موارد استثنایی و خلأهای قانونی.....
۱۰۶	۳۰- ولایت مطلقه فقه و حوزه خصوصی.....
۱۰۹	فصل چهارم: نقش مردم در نظام ولایت فقه
۱۱۰	۱- ولایت فقه و مردم در اندیشه جوادی.....
۱۱۲	۲- نقش مردم در مشروعیت ولی فقیه.....
۱۱۴	۳- شرایط ولی فقه.....
۱۱۵	۴- قلمرو و وظایف ولی فقیه.....
۱۱۷	۵- ولی فقه و مجلس خبرگان.....
۱۱۸	۶- رهبری در نظام ولایت فقه.....
۱۲۰	۷- مرجعیت و رهبری.....
۱۲۲	۸- سایر نهادهای نظام اسلامی.....
۱۲۳	۹- ولایت فقه و آزادی.....

۱۰- ولایت فقیه و استبداد.....	۱۲۳
۱۱- ولایت فقیه و مشارکت مردم.....	۱۲۴
۱۲- مردم سالاری دینی.....	۱۲۴
۱۳- مرزهای نظام اسلامی.....	۱۲۵
۱۴- تناقض ولایت فقیه و انتخاب مردم.....	۱۲۶
۱۵- ولایت فقیه و نقد دیدگاههای مخالف.....	۱۲۹
۱۶- طبقه‌بندی اشکالات و ابهامات ولایت فقیه.....	۱۲۹
۱-۱۶- اشکالات فلسفی و عقلی.....	۱۲۹
۲-۱۶- اشکالات کلامی:.....	۱۳۰
۳-۱۶- اشکالات حقوقی و فقهی.....	۱۳۰
۱۷- اشکالها و پاسخها بر ولایت فقیه.....	۱۳۱
۱-۱۷- اصل عدم حاکمیت فردی گروه بر جامعه.....	۱۳۱
۲-۱۷- اشکالات دکتر مهدی حائری بر ولایت فقیه و نقد و بررسی آن.....	۱۳۲
نتیجه گیری	۱۳۵
فهرست منابع و مأخذ	۱۳۹

فصل اول:

کلیات

۱- طرح مسئله

تشکیل حکومت در همه شرایط و زمان‌های تاریخ زندگی انسان یک ضرورت اجتماعی بوده و انسان نیز ضرورتاً اجتماعی می‌زیسته است. ابن خلدون به ضرورت وجود حکومت معتقد بود. به نظر وی از آنجا که دولت از امور طبیعی انسان است و زندگی بدون وجود آن پایدار نخواهد ماند لذا عامل تکوین و پیدایش حکومت نیاز طبیعی انسان است. (ابن خلدون، ۱۳۶۹، ص ۷۸ - ۷۷) اما اسلام آیین جامع و شامل همه شئون زندگی بشر است. همان گونه که مکتب اخلاقی و تهذیبی است، سیستمی اجتماعی و سیاسی دارد و در قرآن آیاتی درباره ضرورت تحقق حاکمیت الهی و نفی هرگونه حاکمیت غیرالهی آمده است. و از حکومت‌های غیرالهی تحت عنوان طاغوت یاد شده است و از مؤمنان خواسته شده به حاکمیت طاغوت تن ندهند «و لقد بعثنا فی کلّ امة رسولا ان اعبداوالله و اجتنبوا الطاغوت (نحل، آیه ۳۶) ما برای هر امتی پیام آوری فرستادیم که آنان را به عبادت الله دعوت کند و به اجتناب از طاغوت برانگیزد.

تاریخ صدر اسلام دین و سیاست را در قالبی واحد به جامعه عرضه داشته است به گونه‌ای که همه مسلمانان پیامبر را هم، رهبر سیاسی و دینی خود می‌دانستند.

سیره پیامبران در طول تاریخ نشان دهنده ارتباط وثیق دین و سیاست می‌باشد تاریخ هیچ پیامبری را سراغ ندارد که با طاغوت خود مبارزه نکرده باشد. حتی آنانی که نتوانسته اند تشکیل حکومت دهند.

اوامر و نواهی دین اسلام فقط به حوزه عبادات و روابط شخصی انسان با خدا منحصر نمی‌شود. بلکه احکام اجتماعی را نیز در برمی‌گیرد. اسلام دارای نظام اقتصادی و سیاسی خاص خود است.

اما با ظهور اسلام در مکه و پس از گسترش دعوت پیامبر اکرم (ص) و هجرت به مدینه، حکومت یا دولت اسلامی بوسیله پیامبر تأسیس گردید. وی علاوه بر آموزش و تربیت مردم، رهبری جامعه اسلامی را به عهده گرفت و به اداره نظام اجتماعی مسلمین در بخش‌های مختلف فرهنگی و سیاسی و اجتماعی می‌پرداخت. این مسئله از نظر آیات قرآن و شواهد تاریخی چندان واضح و آشکار است که حتی شرق‌شناسان غیرمسلمان نیز که تا حدودی به تاریخ اسلام آشنا بوده‌اند بدان تصریح کرده‌اند.

فل لینیو دانشمند ایتالیایی می‌گوید. حضرت محمد (ص) در یک زمان دین و دولت را پایه‌گذاری کرد و گستره این دو در دوران زندگی‌اش همسان بود و همچنین به عقیده ستروتمان: اسلام پدیده‌ای دینی و سیاسی است زیرا بنیان‌گذار آن علاوه بر نبوت، حکومت را نیز در دست داشت و به شیوه حکومت داری آگاه بود. (محمد یوسف، ۱۹۸۸ م، ص ۱۴) بنابر اعتقاد مسلمانان پیامبر اکرم (ص) در جامعه اسلامی سه نقش عمده داشته است.

الف: نبوت و رسالت، یعنی تبلیغ احکام و قوانین الهی

ب: ولایت، یعنی رهبری سیاسی و اجتماعی (البته مدیریت جامعه و اداره نظام اجتماعی) غیر از بیان احکام است.

ج. قضاوت و داوری

دو دسته روایات در زمینه ضرورت تشکیل حکومت وجود دارد:

۱- روایاتی که بر ضرورت تشکیل حکومت اسلامی در هر زمان از عصر حضور معصوم (ع) نقل شده است که یکی از واجبات بزرگ در احکام الهی و اسلامی بر مسلمانان می‌باشد. که چون رهبر و پیشوایشان در گذرد یا کشته شود پیش از هر کار امام و رهبری پاکدامن، عالم و پارسا و آگاه به احکام قضایی و سنت پیامبر اکرم (ص) را برگزینند تا جامعه را اداره کند و حق ستم‌دیده را از ستمگر بگیرد و حج و نماز جمعه را برپا دارد. (مجلسی، ۱۳۵۱، ص ۱۹۶)

بر این اساس علی (ع) برقراری حکومت عدل و زمینه‌سازی جهت انتقال قدرت به امام با کفایت را که

براساس هنجارهای دینی عمل کند از واجبات بزرگ دینی دانسته که بر هر کاری مقدم است.

۲- روایاتی که به صورت خاص در مورد شرایط و ویژگی‌های حاکم اسلامی در زمان غیبت صادر شده است.

امام زمان (ع) در توقیع شریف می‌فرماید: اما الحوادث الواقعة، فارجعوا الی رواة حدیثنا فانهم حجتی علیکم و انا حجة الله (کلیری، ۱۳۸۸ ق، ص ۶۷)

در حوادث و پیشامدهای اجتماعی به راویان حدیث ما رجوع کنید. زیرا آنان حجت من بر شما هستند و من حجت خدایم. بطور کلی همه علمای بزرگ شیعه بر این باور بودند که همه مسلمانان وظیفه دارند در هر شرایطی برای برقراری و توسعه معارف و احکام اسلامی بکوشند و در برابر ستم و گناه، پایداری و با امکانات خود با آن مبارزه کنند. و زمینه حکومت عدل را فراهم نمایند.

امام صادق (ع) می‌فرماید: و اما من کان من الفقها صائناً لنفسه حافظاً لدینه مخالفاً لهواه مطیعاً لامر مولاه فللعوام ان یقلدوه (حر عاملی، بی‌تا، ص ۹۴) هر یک از فقها که مراقب نفس و نگهبان دینش و مخالف هوا و هوس و مطیع فرمان مولایش (یعنی ائمه) باشد بر عوام است که از او پیروی کنند.

بنابراین در عصر امامان معصوم شیعیان و پیروان واقعی به آنها مراجعه و نسبت به وظایف دینی و سیاسی خود کسب تکلیف می‌کردند و در عصر غیبت نیز وظایف را تبیین نموده اند که باید در زمان غیبت کبری امور مسلمین به دست ولی فقیه باشد و حلال و حرام خدا را با نظر او بیان شود و بر کسی که به تکلیف رسیده واجب است که از آن بزرگواران که مورد تأیید ائمه می‌باشند پیروی کنند.

اما مسئله ولایت فقیه در عصر غیبت پیشینه طولانی دارد و تمامی علما به آن پرداخته‌اند. و برخی مختصر و بعضی به تفصیل به موضوع اشاره کردند. در عین حال قطع نظر از اختلاف آرای فقهای شیعه در محدوده اختیارات و شوون ولایت فقیه در زمان غیبت، عموم فقها در اثبات نوعی ولایت برای فقیه جامع شرایط اجمالاً اتفاق نظر دارند براساس منابع موجود مرحوم ملا احمد نراقی از علمای عصر قاجاریه در کتاب عوائد الایام بیشتر و جامع‌تر سخن گفته است گرچه از مطالب اولیه وی برمی‌آید که او ولایت فقیه را شامل امر حکومت نیز می‌دانسته اما خود به صورت گسترده بر آن تصریح و تاکید نکرده است.

امام خمینی (ره) تنها فقیهی بود که علاوه بر بحث در این مورد مثل سایر فقیهان به تناسب مسائل مختلف ولایت فقیه را در تصدی امر حکومت با همان معنای جامع و شامل برای اولین بار با روشنی تاکید و تصریح و تفصیلاً مورد بررسی و اثبات قرار داده است بعد از امام آقای جوادی آملی به پیروی از استاد و پیشوا خود راهش را ادامه داده وی معتقد است که اگر مردم در زمان غیبت به خود واگذار شده باشند باز به دلیل خطا و دخالت هوی، زمینه پیدایش هرج و مرج فراهم میشود و جامعه چهره نظم انسانی خود را از دست می‌دهد. از این رو ما در این زمان باید قوانینی کلی که از طرف وحی برای تمشیت امور اجتماعی ابلاغ شده‌اند و از اعتبار کافی برخوردار و قابل اجرا هستند. پیروی کنیم و این قوانین نیازمند مجریانی می‌باشد که هر چند معصوم نیستند ولی آشنایی و آگاهی لازم از مسائل و دستورات دینی و همچنین از عدالت و تقوا برخوردار هستند. در نتیجه در عصر غیبت امام زمان (ع) مردم بلا تکلیف باقی نمی‌مانند بلکه زمام امور و حاکمیت دینی بر عهده فقیه جامع شرایط می‌باشد. اما ولایت فقیه در اندیشه جوادی آملی یکی از مهم‌ترین مسائل جامعه اسلامی است و ساختار حکومت را براساس نظام امت و ولایت استوار می‌داند. وی یکی از علما و از اندیشمندان برجسته اسلامی معاصر می‌باشد که با رویکرد فلسفی و کلامی و با نگاهی نو از منظر خاص به طرح مباحث در زمینه ولایت فقیه پرداخته‌اند.

وی معتقد است که امروزه الگوی نظام حکومتی اسلام در پرتو اصل ولایت فقیه در جهان بشری عموماً و در عالم سیاست خصوصاً شکل گرفته و نشان کامل از استقلال و آزادی و پویایی طریقت کمال انسانها را در خود دارد. لذا شایسته است که امت بزرگ اسلام، آن را با دقت و درستی بیابند تا ضمن به تحقق رساندن آن در جامعه، به عنوان امت وسط، الگوی زیبای اسلامی را به جهان بشری معرفی و از این طریق، زمینه‌ساز حکومت جهانی شمس ولایت و سپهر امامت یعنی حضرت مهدی موعود (عج) باشیم.

۲- اهمیت موضوع و انگیزه تحقیق

۱- بحث ولایت فقیه یکی از اساسی‌ترین مباحث در حوزه اندیشه دینی به حساب می‌آید چرا که آگاهی از آن می‌تواند بسیاری از معارف دیگر دینی را تحت تاثیر قرار دهد. (معصومی، ۱۳۸۰، ص ۱۳)

۲- دیگر اینکه بحث ولایت فقیه تاثیر غیر قابل انکار آن در رفتارهای فردی و اجتماعی مسلمانان می‌باشد چون شکی نیست احکام الهی برای تصحیح اعمال انسان‌ها در جهت تکامل آنها وضع شده است. به همین دلیل آگاهی از احکام الهی و به کار بستن آنها می‌تواند نقش عمده‌ای در جهت دهی جوامع ایفاء نماید. و عدم آگاهی یا به کار نبستن آن می‌تواند ضربات مهلکی بر پیکر جوامع بشری وارد سازد. مخصوصاً آنکه در وضعیت کنونی بعد از گذشت قریب به ۱۲۰۰ سال از غیبت کبری، نظام جمهوری اسلامی مبتنی بر تحقق همین اصل بر پا شده است. و بنابراین آگاهی از مبانی ولایت فقیه بیش از پیش برای آحاد مردم لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

۳- یکی دیگر از عواملی که طرح این بحث را ضروری می‌کند عدم آگاهی مردم از مبانی ولایت فقیه است. اگر چه اکثر قریب به اتفاق مردم ما با پشتوانه همین ولایت توانستند به پیروزی بزرگی نایل آیند. ۴- یکی دیگر از موارد علل بحث ولایت فقیه میزان تاثیر گذاری آن در عرصه و حاکمیت‌های اجتماعی است به گونه‌ای که با برپایی نظام ولایت فقیه عملاً عرصه بر هر نوع حاکمیت دیگری در اجتماع تنگ می‌شود. و همین باعث می‌گردد دشمنان پیش از هر چیز به مبارزه با این اصل پردازند. و آن را به مثابه مرکز ثقل قدرت نظام با انواع شگرد های آشکار و پنهان مورد حمله قرار دهند.

۵- علل دیگر این است که متأسفانه از آنجا که از زمان غیبت کبری تا انقلاب اسلامی ایران هیچ گاه حکومت اسلامی بر اساس ولایت فقیه محقق نشده بود، فقها به عنوان یک مساله مبتلا به، بدان نپرداخته اند. در نتیجه این موضوع همچون دیگر ابواب فقهی به اندازه کافی بسط علمی پیدا نکرده است. به همین جهت جای مشخصی برای آن در فقه اختصاص نیافته است لذا هر فقیهی آن را در قسمت‌های مختلف مباحث فقهی خود همچون مکاسب، قضا، دیه و امر به معروف و نهی از منکر به صورت پراکنده مطرح کرده است و همین امر باعث گردید امروزه با برپایی حکومت اسلامی جامعه در حل مشکلات نظری خود با سوالات بی‌شماری در زمینه ولایت فقیه روبه‌رو شود، به همین جهت امام خمینی (ره) می‌فرمودند: که محققان، متفکران و دانشجویان در این زمینه کار کنند و در حل معضلات این بحث بکوشند.

۶- علل دیگر طرح مبحث ولایت فقیه عدم استفاده از زبان مناسب جهت ارائه مطالب به عامه مردم می‌باشد. از آنجا که بحث ولایت فقیه در متون گذشته به صورت اجتهادی مطرح شده است در نتیجه فهم آن تنها برای کسانی مقدور بوده است که از اصطلاحات و شیوه‌های یک بحث اجتهادی آگاهی کامل داشته بوده باشند.

۷- نفوذ اندیشه‌های سیاسی غرب و الگوی فکری آنها برای اداره جامعه در کشور ما و ترویج و تقویت و حمایت آن از سوی پاره‌ای از گرایش‌های فکری و سیاسی و برخی از روزنامه‌های دگر اندیش و طرح و تبلیغ آن در محیط دانشگاهی و جامعه اسلامی ضرورت دفاع عقلانی و علمی و منطقی از حکومت دینی و رکن اساسی آن یعنی ولایت فقیه را آشکار می‌کند هر چند اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی مقالات و کتاب‌هایی در این زمینه نگاشته‌اند. ولی جوادی آملی شخصیتی که چندین سال سابقه کارهای سیاسی و اجرایی داشته و فقیه و فیلسوف و متفکر و سیاستمدار می‌باشد در این زمینه تالیفات و مقالات فراوان و دیدگاه‌ها و نقد نظرات والایی داشته‌اند.

وی یکی از ارکان و پشتوانه محکم انقلاب اسلامی و یار وفادار امام راحل و مقام معظم رهبری بوده و خدمات علمی و سیاسی و فرهنگی فراوانی به اسلام و ایران چه در نماز جمعه و خبرنگان و حوزه علمیه و ... انجام داده است.

آیت الله جوادی آملی یکی از مراجع بزرگ و از فیلسوفان و اندیشمندان و متفکرین در عرصه فرهنگ و اندیشه‌های سیاسی و فقهی و کلامی و فلسفی است و همچنین یکی از مراجع صاحب نظر می‌باشد. وی در پیشبرد انقلاب اسلامی و به ثمر رسیدن آن و هدایت مردم و حمایت‌های بی دریغ از امام و رهبر انقلاب چه قبل و چه بعد از انقلاب بر کسی پوشیده نیست. با توجه به عظمت و بزرگی و جایگاه ایشان در مسائل علمی ذکر شده بخشی بزرگی از اندیشه‌های سیاسی ایشان در مورد ولایت فقیه و حکومت اسلامی و مسائل مورد نیاز جامعه اسلامی در عصر غیبت می‌باشد. که در این پژوهش مورد توجه قرار می‌گیرد.

۳-پیشینه تحقیق:

به طور کلی می‌توان گفت کتابهای زیادی در زمینه عام ولایت فقیه یا نظریه‌های ولایت فقیه و حکومت اسلامی به رشته تحریر در آمده است. از جمله کتابهایی که در این زمینه انتشار یافته است عبارتند:

۱. ولایت فقیه امام خمینی(ره)، نشر مؤسسه تنظیم آثار امام خمینی (ره)

در این کتاب در مقدمه به ضرورت و بدهات ولایت فقیه می‌پردازد و بیان می‌کند که اعتقاد به ضرورت تشکیل حکومت جز ولایت است. و دلایل لزوم تشکیل حکومت بحث می‌کند و معتقد است که سنت و رویه رسول اکرم (ص) دلیل بر لزوم حکومت است و همچنین طرز حکومت اسلامی با تفاوت آن با هیچ یک از انواع طرز حکومت موجود را بیان می‌کند و معتقد است حکومت اسلامی نه استبدادی است و نه مطلقه، بلکه مشروطه است و همچنین شرایط زمامدار را بیان می‌کند پس از شرایط عامه مثل عقل و تدبیر دو شرط اساسی علم به قانون و عدالت را مطرح می‌کند. (مجلسی، ۱۳۵۳، ص ۱۱۶)

و در پایان ولایت فقیه به استناد اخبار را ذکر می‌کند که جانشینان رسول الله (ص) فقهای عادلند.

۲. کتاب نگاهی گذرا به نظریه ولایت فقیه آیت‌الله تقی مصباح یزدی، ناشر انتشارات مؤسسه آموزش و پژوهش امام خمینی(ره)، نشر ۱۳۸۹ می‌باشد.

اهمیت و ضرورت بحث ولایت فقیه را مطرح می‌کند و همچنین عدم جدایی دین از سیاست را بیان می‌کند و معتقد است که اسلام فقط به جنبه‌های فردی زندگی بشر نپرداخته بلکه نسبت به مناسبات اجتماعی و سیاسی و حکومتی نظر داشته است و این حوزه را به خود افراد بشر واگذار کرده است.

در فصل دوم رابطه دین و سیاست را مطرح می‌کند و سیاست در اصطلاح عرفی امری مذموم قلمداد می‌شود و دارای بار منفی است اما در اسلام سیاست آیین کشور داری یا روش اداره امور جامعه بصورتی که مصالح جامعه اعم از مادی و معنوی در نظر داشته باشد در فصل سوم نقش مردم در حکومت اسلامی ذکر می‌گردد. در فصل چهارم اثبات ولایت و انواع ولایت را تشریح نمود وی معتقد است که مراد از ولایت فقیه ولایت تکوینی نیست بلکه ولایت تشریحی است و ادله‌های اثبات ولایت فقیه همان ادله عقلی و ادله نقلی ذکر می‌کند.

و در فصل پنجم: ولایت مطلقه فقیه را توضیح می‌دهد و معتقد است که ولایت فقیه با ولایت پیامبران و امامان معصوم(ع) هیچ تفاوتی ندارند و این همان ولایت مطلقه فقیه است که امام خمینی(ره) فرمودند: ولایت فقیه همان ولایت رسول الله است.

در فصل ششم در مورد خبرگان و ولایت فقیه بحث می‌کند و ذکر می‌کند که ولی فقیه مجتهدی است اصلح و کسی که از لحاظ ویژگی‌های لازم برای تصدی رهبری و ریاست حکومت نزدیک‌ترین فرد به معصوم است و برای اینکه تشخیص بدهیم مجتهدی از میان سایر فقها اصلح‌تر است خبرگان بوجود آمده است.

۳. ولایت فقیه از دیدگاه فقهای اسلام نوشته احمد آذری قمی، انتشارات دارالعلم، ۱۳۷۲.

وی در بخش اول کتاب اختیارات رهبری را ذکر می‌کند در اصل ۱۱۰ قانون اساسی وظایف و اختیارات رهبر را مشخص کرده است. و وی معتقد است که فقها جانشین پیامبران هستند و حدیث اللهم ارحم خلفایی را مطرح می‌کند و همچنین آیت‌الله بروجردی (ه) معتقد است که منکر ولایت فقیه را منکر ضروری فقه می‌داند و مرحوم صاحب جواهر می‌گوید: استوانه‌های مذهب به ولایت فقیه حکم کرده‌اند و کسی که در ولایت فقیه و سوسه کند طعم فقه را نچشیده است و رمز کلمات ائمه (ع) را نفهمیده است.

همچنین در پایان بخش اول ولایت فقیه در کلمات مشایخ ثلثه (شیخ انصاری آخوند خراسانی و نائینی) ذکر می‌کند.

در بخش دوم کتاب بحث ولایت فقیه در قرون و اعصار بحث می‌شود و ولایت فقیه از دیدگاه قرآن و امامان بیان می‌شود و بهترین نام برای فقها، جانشین پیامبر و امام (ع) می‌باشد و همچنین دیدگاه‌های علما و فقها بزرگ قرون گذشته را ذکر می‌کند.

شیخ مفید در کتاب مقنعه می‌گوید: اقامه حدود به سلطان اسلام یعنی ائمه هدی که از خداوند متعال منصوب شده‌اند، محوّل می‌باشد. این بزرگواران، فقها شیعه خود را منصوب نموده و اظهار نظر در این امور را به آنان تفویض فرموده‌اند. شیخ مفید نیز معتقد است آنچه از اختیارات و مسئولیت‌ها که برای پیامبر (ص) و امام معصوم ثابت است برای فقیه نیز ثابت می‌باشد.

در پایان این کتاب نظر شهید ثانی در کتاب لعمه در مورد ولایت فقیه می‌باشد که اینان مراد از نواب، فقها عادل امامی جامع شرایط فتوا می‌داند که کلام امام (ع) هستند.

اما پایان‌نامه‌ها و مقالاتی نیز در زمینه ولایت فقیه یا حکومت اسلامی نوشته شده است از جمله ۱- حاکمیت پایدار و نظریه‌های ولایت فقیه مهدی قائمی، قم، ۱۳۸۰ ش در موسسه آموزشی عالی باقرالعلوم قم در مقطع

کارشناسی ارشد می‌باشد ایشان در قسمت پایانی تحقیق در مورد انواع نظریه‌های ولایت فقیه و نظریه نصب و انتخاب مطالبی را ذکر کرده است و از نظریات امام و آثار کدیور و آقای منتظری در این زمینه استفاده کرد. و مخالفان و موافقان نظریه نصب و انتخاب را بیان نمود شاخصه‌های مهم ناپایداری در نظریه نصب و به عکس در نظریه انتخاب را یادآوری کرد.

۱. حکومت دینی از دیدگاه امام خمینی و مقایسه آن با علامه نائینی

دانشگاه آزاد تهران مرکزی (دانشکده الهیات و فلسفه و معارف اسلامی)، مریم زراعی اقدام، سال ۱۳۸۱، ۲۱۷ صفحه می‌باشد.

وی در فصل اول تعریف دین از نظر شخصیت‌های علمی و اسلام ارائه می‌کند وی معتقد است که در تاریخچه بشر هیچگاه وجود نداشته است که بشر بی دین باشد. حتی وجود قبیله‌ای که به نحوی دین نداشته باشد ثبت نشده است و بعد به تعریف انواع حکومت‌ها از نظر امام و نائینی می‌پردازد و مطرح می‌کند که امام خمینی یگانه فقیهی در عصر غیبت زمینه ساز عمل به دستورات الهی و اجرای قوانین الهی را فراهم و اقدام به تشکیل حکومت اسلامی نموده است.

امام در مورد اهمیت حکومت در اسلام می‌فرماید: اگر کسی به سر تا سر فقه و احکام اسلام نظر کند می‌بیند که حکومت جز با فقه اسلام و از ضروریات آن به حساب می‌آید. زیر اسلام دینی است در تمام شئون اجتماع حکومت اعم از سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و

علامه نائینی معتقد است که حفظ بیضه اسلام را اهم جمیع تکالیف و سلطنت (حکومت) اسلامی را از وظایف و شئون امام مقرر فرموده‌اند. حفظ نظام اراضی مملکت و رساندن هر ذی حقی به حق خود و منع از تعدی و همچنین تحفظ از مداخله اجانب است. وی حکومت مشروطه را منعکس کننده خواست اسلام در همه زمینه‌های زندگی نمی‌داند و کاستی‌های فراوانی دارد اما با این حال پاره‌ای از ارزش‌ها اسلام را بیان می‌کند.

در پایان فصل اول انواع اسلام از نظر امام و نائینی مطرح می‌شود. و در آخر فصل دوم. امامت و زعامت را مطرح می‌کند و تعاریف آنها در لغت و قرآن اشاره می‌کند وظایف رهبری بیان می‌گردد.